

Політичні інститути і процеси

УДК 321.011-044.922:327(016.1ЄС)

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.19363878>

**Трансформація концепції державного суверенітету в умовах
європейської інтеграції як проблема сучасної теорії політики та
філософії права**

Лисенко Олександр Миколайович,

кандидат політичних наук, доцент,

доцент кафедри філософських,

політичних і психологічних студій

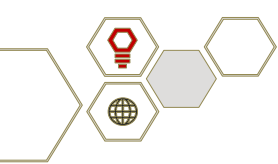
Черкаський державний технологічний університет, м. Черкаси,

Україна, <https://orcid.org/0000-0001-7817-4199>

Прийнято: 10.03.2026 | Опубліковано: 30.03.2026

Анотація. Метою статті є комплексний аналіз змін у розумінні державного суверенітету під впливом європейських інтеграційних процесів та визначення їх значення для розвитку сучасної політичної теорії і філософії права. В статті приділено увагу теоретичним підходам до переосмислення класичних моделей державної влади, а також формуванню нових інтерпретацій суверенітету в умовах багаторівневого політичного управління.

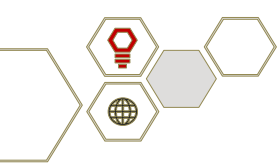
Методи. Методологічну основу дослідження становлять загальнонаукові та спеціально-наукові методи пізнання. Використано системний, порівняльно-правовий, історико-правовий та інституційний методи. Системний підхід дозволив дослідити державну владу як складну політико-правову систему, що функціонує у взаємодії з наднаціональними інституціями. Порівняльний аналіз було застосовано для виявлення

особливостей співвідношення національного правопорядку та наднаціонального регулювання у межах європейських інтеграційних структур. Інституційний метод нам дозволив дослідити роль політичних та правових механізмів Європейського Союзу у формуванні нових форм реалізації владних повноважень.

Результати. У ході дослідження було встановлено, що сучасні інтеграційні процеси зумовлюють поступову трансформацію класичного розуміння державної влади як абсолютної та неподільної. У межах європейського інтеграційного простору ми спостерігаємо як формується складна система багаторівневого управління, у якій владні повноваження розподіляються між національними та наднаціональними інституціями, що сприяє виникненню нових теоретичних підходів до розуміння політичної автономії держав, зокрема поділеної компетенції, функціонального делегування повноважень та мережевої взаємодії політичних інститутів. Встановлено, що інтеграційні механізми не ліквідують державну автономію, а змінюють форми її реалізації через інституційну взаємодію та правову координацію політичних рішень; сучасні інтеграційні процеси формують нові моделі політичної взаємозалежності, що поєднують елементи національного самоврядування і наднаціонального регулювання.

Висновки. У результаті дослідження обґрунтовано, що сучасна політична та правова теорія поступово переходить від традиційного уявлення про абсолютну владу держави до більш гнучких моделей організації політичної влади. Інтеграційні процеси в Європі формують новий тип політичної взаємодії, у межах якого державна автономія реалізується через участь у спільних інституційних механізмах. Отримані результати можуть бути використані для подальших досліджень політичної інтеграції та вдосконалення національної правової політики у контексті європейських інтеграційних процесів.

Ключові слова: політична автономія, інтеграційні процеси, наднаціональне управління, конституційна ідентичність, правова інтеграція, багаторівневе врядування, європейський правопорядок.

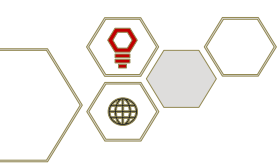
Transformation of the concept of state sovereignty in the context of European integration as a problem of modern political theory and philosophy of law

Oleksandr Lysenko,

PhD in Political Science, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Philosophical,
Political and Psychological Studies
Cherkasy State Technological University
Cherkasy, Ukraine, <https://orcid.org/0000-0001-7817-4199>

Abstract. The purpose of this research is to provide a comprehensive analysis of the transformation of the traditional understanding of state authority under the influence of European integration processes and to determine its significance for the development of contemporary political theory and the philosophy of law. Particular attention is paid to theoretical approaches that reinterpret classical models of public authority and to the emergence of new conceptual frameworks explaining the functioning of political power within multilevel governance systems.

Methods. The methodological basis of the research combines general scientific and specialized approaches. The study employs systemic, comparative legal, historical, and institutional methods. The systemic approach makes it possible to examine state authority as a complex political and legal system interacting with supranational institutions. The comparative method is applied to identify specific features of the relationship between national legal systems and supranational regulatory mechanisms within European integration structures. The institutional

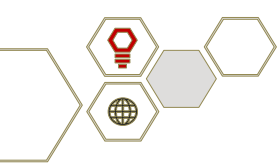
method enables the analysis of the role played by political and legal institutions of the European Union in shaping new forms of exercising governmental authority.

Results. The research demonstrates that contemporary integration processes contribute to a gradual transformation of the classical perception of public authority as absolute and indivisible. Within the European integration space a complex structure of multilevel governance is developing, where decision-making competences are distributed among national and supranational institutions. The study confirms that integration mechanisms do not eliminate state autonomy but rather reshape the forms of its realization through institutional cooperation and legal coordination of political decisions. It is also established that current integration dynamics create new patterns of political interdependence combining elements of domestic self-government and supranational regulation.

Conclusions. The findings indicate that contemporary political and legal theory is gradually moving away from the classical model of absolute state authority toward more flexible forms of organizing political power. The results of the study may be useful for further research on political integration and for improving national legal policy in the context of European integration processes.

Keywords: political autonomy, integration processes, supranational governance, constitutional identity, legal integration, multilevel governance, European legal order.

Постановка проблеми. Державний суверенітет традиційно розглядається як фундаментальна категорія політичної теорії та філософії права, що відображає верховенство державної влади на власній території та її незалежність у міжнародних відносинах. Однак у ХХІ столітті під впливом глобалізаційних процесів, розвитку міжнародного права та інтеграційних об'єднань класичне розуміння суверенітету постійно зазнає істотних трансформацій.

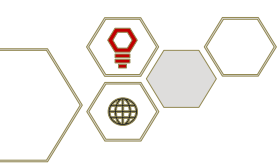
Одним із найбільш показових прикладів таких змін можна назвати процес європейської інтеграції. Держави-члени Європейського Союзу (далі ЄС) добровільно делегували частину своїх владних повноважень наднаціональним інституціям, що формує складну систему багаторівневого управління. Це викликало появу нових концепцій суверенітету, зокрема «поділеного», «мережевого» або «функціонального» суверенітету [1, р. 62].

Сучасні дослідження підтверджують, що європейська інтеграція не знищує державний суверенітет країн-учасниць ЄС, а лише трансформує його форми реалізації. Зокрема, у політичному дискурсі Європейського Союзу дедалі частіше використовується поняття «європейського суверенітету», яке відображає прагнення до посилення стратегічної автономії ЄС у глобальному середовищі [2].

Для України зазначена проблематика набуває особливої актуальності в умовах набуття статусу держави-кандидата на вступ до Європейського Союзу та переходу до етапу практичної імплементації євроінтеграційних зобов'язань. Так, ключового значення набуває системна адаптація національного законодавства до *acquis communautaire*, що охоплює не лише формальне приведення норм у відповідність до стандартів ЄС, але й глибинну трансформацію правових інститутів та механізмів публічного управління.

Таким чином, дослідження трансформації концепції державного суверенітету в умовах європейської інтеграції є важливим як для розвитку сучасної теорії політики та філософії права, так і для формування ефективної стратегії європейської інтеграції України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика трансформації державного суверенітету є предметом активного наукового обговорення у сучасній політичній та правовій науці. Попри значний внесок українських і зарубіжних дослідників, підходи до її осмислення залишаються неоднорідними, що зумовлює необхідність їх критичного зіставлення.

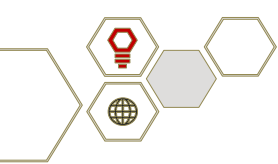
Сучасні дослідження свідчать, що європейська інтеграція сприяє формуванню нових моделей політичної влади, у яких суверенітет реалізується в межах багаторівневої системи управління. Зокрема, Д. Панке та С. Штапель розглядають ЄС як систему розподілу владних повноважень між наднаціональним, національним і регіональним рівнями [3], акцентуючи на інституційному вимірі трансформації суверенітету.

Водночас концепція «спільного суверенітету» та ідея «європейського суверенітету», розвинуті у працях А. Мольнар та Е. Якушне Харнош, пов'язують ці процеси з прагненням ЄС до стратегічної автономії [2], підкреслюючи роль наднаціональних інституцій. Натомість С. Браум акцентує на ціннісному вимірі, пов'язуючи розвиток суверенітету із забезпеченням верховенства права та демократичних стандартів [4]. Таким чином, простежується розбіжність між інституційним і аксіологічним підходами.

Дослідження глобалізаційних процесів доповнюють ці підходи, вказуючи на формування нових форм державної автономії [5], зокрема через концепцію «цифрового суверенітету», що відображає прагнення контролю над цифровими ресурсами [6]. Водночас ці підходи мають фрагментарний характер і не формують цілісної теоретичної моделі.

У межах досліджень співвідношення національного та наднаціонального права розвивається концепція конституційного плюралізму, яка передбачає співіснування кількох правових систем [7], однак і тут відсутня єдність щодо меж пріоритету наднаціонального правопорядку та збереження конституційної ідентичності держав.

Отже, сучасні підходи до трансформації суверенітету є концептуально різнорідними: інституційні зосереджені на розподілі влади, аксіологічні – на ціннісних засадах, а функціональні – на окремих сферах його реалізації. Така фрагментарність вказує на наявність теоретичної лакуни – відсутність комплексного підходу до розуміння суверенітету як багатовимірного явища. Наукова новизна дослідження полягає у поєднанні цих підходів, що дозволяє

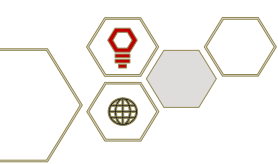
цілісно розкрити сучасні трансформації суверенітету в умовах європейської інтеграції.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Попри значну кількість досліджень, проблема трансформації державного суверенітету залишається недостатньо вивченою у кількох ключових напрямках: по-перше, у науковій літературі відсутній єдиний підхід до визначення сутності «поділеного суверенітету» та його співвідношення з класичним розумінням державного суверенітету; по-друге, недостатньо досліджено вплив європейської інтеграції на національну конституційну ідентичність держав, що потребує подальшого аналізу взаємодії наднаціонального та національного правопорядку; по-третє, потребує глибшого вивчення трансформація державного суверенітету в умовах сучасних глобальних викликів, зокрема цифровізації, розвитку штучного інтелекту та нових технологічних середовищ.

Таким чином, існує нагальна потреба у комплексному аналізі трансформації концепції державного суверенітету в умовах європейської інтеграції з урахуванням сучасних політичних, правових та технологічних процесів, що дозволить більш повно оцінити зміни у моделях державної автономії та багаторівневого управління.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є комплексний аналіз трансформації концепції державного суверенітету в умовах європейської інтеграції та визначення її значення для сучасної теорії політики та філософії права.

Для досягнення поставленої мети слід виконати такі завдання: проаналізувати еволюцію концепції державного суверенітету; дослідити вплив європейської інтеграції на трансформацію суверенітету; визначити основні сучасні концепції суверенітету; проаналізувати емпіричні прояви трансформації суверенітету у ЄС.

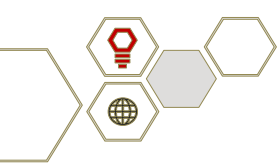

Виклад основного матеріалу дослідження. Класична концепція державного суверенітету сформувалася у працях дослідників Нового часу і передбачала абсолютну владу держави у межах власної території та її виключне право визначати внутрішню і зовнішню політику. Водночас розвиток міжнародного права, поширення міжнародних організацій і зростання ролі наднаціональних інституцій поступово обмежили абсолютність суверенітету, зумовивши необхідність його переосмислення. Особливо виразно ці процеси проявляються в умовах глобалізації, коли взаємозалежність держав у економічній, політичній та безпековій сферах істотно зростає [8].

У сучасній політичній науці для пояснення цих змін доцільно зосередитися на кількох взаємопов'язаних концептах – передусім «мережевого», «європейського» та «цифрового» суверенітету. Зокрема, концепція «мережевого суверенітету» відображає участь держав у складних системах міжнародної взаємодії, де суверенітет реалізується через наднаціональні інституції та договірні механізми [9]. Такий підхід дозволяє пояснити трансформацію державної автономії як процес її не зникнення, а функціонального перерозподілу.

Європейська інтеграція є найбільш показовим прикладом такої трансформації. Однією з її ключових характеристик є формування системи багаторівневого управління, в межах якої владні повноваження розподіляються між наднаціональним, національним та регіональним рівнями [10]. Практичним підтвердженням цього є діяльність інституцій ЄС, а також правові позиції Суду Європейського Союзу, зокрема у справах *Costa v. ENEL* та *Simmenthal*, у яких було закріплено принцип пріоритету права ЄС над національним правом. Це свідчить про фактичне обмеження традиційного розуміння суверенітету через обов'язковість наднаціональних норм.

Подальший розвиток цієї моделі відображається у концепції «європейського суверенітету», яка пов'язується зі здатністю ЄС діяти як

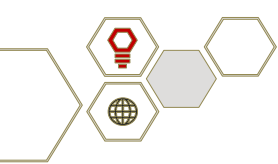

єдиний суб'єкт у ключових сферах політики [12]. Зокрема, реалізація спільної торговельної політики, санкційних механізмів або політики у сфері конкуренції демонструє, що окремі функції держави фактично здійснюються на наднаціональному рівні. Водночас, як свідчить практика конституційних судів держав-членів (наприклад, рішення Федерального конституційного суду Німеччини у справі PSPP), зберігається напруга між наднаціональним правопорядком і національною конституційною ідентичністю, що підтверджує існування меж трансформації суверенітету [13].

В умовах глобалізації трансформація суверенітету проявляється також у нових функціональних формах, зокрема у концепції «цифрового суверенітету». Її практичним виявом є ухвалення таких актів вторинного права ЄС, як Загальний регламент про захист даних (GDPR) та Digital Services Act, які встановлюють єдині правила для цифрового середовища і поширюють їх дію на суб'єктів за межами окремих держав [6]. Це демонструє розширення регуляторної юрисдикції ЄС і відповідну трансформацію традиційних меж державного суверенітету.

Емпіричний аналіз свідчить, що трансформація суверенітету в ЄС проявляється у посиленні ролі інституцій ЄС, гармонізації національного законодавства та формуванні спільних політик. Зокрема, імплементація директив ЄС у національні правові системи та обов'язковість регламентів безпосередньо впливають на внутрішнє право держав-членів [14], що підтверджує перехід від класичного до багаторівневого розуміння суверенітету.

Для України ці процеси мають прикладне значення, оскільки в умовах європейської інтеграції відбувається масштабна адаптація законодавства до стандартів ЄС, реформування інституцій та впровадження європейських політик у ключових сферах. Це свідчить не лише про обмеження суверенітету, а про його трансформацію як здатності ефективно функціонувати в умовах багаторівневого управління [15].

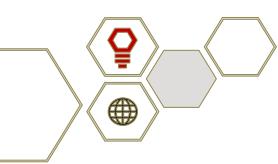

Висновки. Проведене дослідження показало, що сучасні інтеграційні процеси істотно трансформують класичне розуміння державного суверенітету. Якщо раніше його розглядали як абсолютну та неподільну владу держави в межах території, то в умовах глобалізації та розвитку міжнародних організацій суверенітет набуває нових характеристик. Досвід ЄС демонструє специфічну модель багаторівневої влади, де владні повноваження розподіляються між наднаціональним, національним і регіональним рівнями. Це свідчить не про втрату державної автономії, а про її трансформацію та адаптацію до умов багаторівневої політичної взаємодії.

У сучасній політико-правовій теорії суверенітет розглядається як динамічна категорія, яка формується під впливом інтеграції, глобальної економічної взаємозалежності та технологічного розвитку. Він реалізується через механізми багаторівневого управління, мережевої взаємодії та наднаціонального регулювання, що дозволяє поєднувати національну автономію з ефективним функціонуванням спільних політик.

Основні завдання дослідження були виконані: здійснено аналіз еволюції класичної концепції суверенітету; виявлено вплив європейської інтеграції на його трансформацію; окреслено ключові тенденції сучасних політико-правових підходів; визначено, що інтеграційні процеси та наднаціональні інституції створюють нові форми реалізації державної влади, де національні та наднаціональні механізми взаємодіють.

Власний внесок автора полягає у поєднанні інституційного, ціннісного та функціонального підходів до аналізу трансформації суверенітету, а також у критичному зіставленні цих підходів для виявлення теоретичної лакуни – відсутності комплексного розуміння суверенітету як багатовимірного явища. Запропонована синтезація дозволяє глибше оцінити, як національна автономія поєднується з наднаціональними механізмами, зокрема у ЄС, та визначити межі такого перерозподілу владних повноважень.

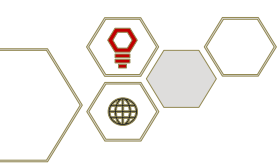
Результати дослідження мають практичне значення для України. Європейська інтеграція передбачає поступову адаптацію національного законодавства до стандартів ЄС, реформування інституцій та впровадження спільних політик, що потребує переосмислення ролі державного суверенітету у формуванні сучасної правової держави.

Перспективи подальших досліджень пов'язані з використанням міждисциплінарних методологій: концепції багаторівневого управління, теорії глобального врядування, політичної філософії та конституційного плюралізму. Поєднання цих підходів може сприяти більш глибокому аналізу трансформації державної влади в умовах інтеграції та глобалізації.

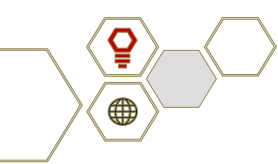
Таким чином, дослідження підтверджує, що трансформація державного суверенітету є багатовимірним процесом, який поєднує національні та наднаціональні механізми управління. Висновки роботи підкреслюють не лише загальні тенденції розвитку політико-правового простору, а й конкретизують власний внесок автора у сучасну дискусію про еволюцію суверенітету в умовах європейської інтеграції.

Список використаних джерел

1. Deimantaitė A. The EU and national sovereignty: the encounter of two concepts of sovereignty. Change or continuity? *Australian and New Zealand Journal of European Studies*. 2021. Vol. 12, No. 3. P. 59–69. URL: <https://www.esaanz.org.au/wp-content/uploads/2021/02/The-EU-and-national-sovereignty-the-encounter-of-two-concepts-of-sovereignty.-Change-or-continuity.pdf> (дата звернення: 10.01.2026)
2. Molnár A., Jakusné Harnos É. From Quasi-Sovereignty to Full Sovereignty? The Interpretations of Strategic Autonomy and Sovereignty in the European Union. *Anali Hrvatskog politološkog društva*. 2024. Vol. 21, No. 1. P. 95–116. URL: <https://hrcak.srce.hr/en/315207> (дата звернення: 10.01.2026)

3. De Gregorio G. The rise of digital constitutionalism in the European Union. *International Journal of Constitutional Law*. 2021. Vol. 19, Issue 1. P. 41–70. URL: <https://academic.oup.com/icon/article/19/1/41/6224442> (дата звернення: 10.01.2026)
4. Braum S. Sovereign Europe: Perspectives and Challenges for the Rule of Law. *Problems of Legality*. 2024. No. 166. P. 224–236. URL: <https://plaw.nlu.edu.ua/article/view/314082> (дата звернення: 10.01.2026)
5. Makovetska N., Dubov G., Didych T., Malyshev B., Varych O. Global challenges to state sovereignty in the 21st century. *Salud, Ciencia y Tecnología – Serie de Conferencias*. 2024 Dec 30. P. 1–15. URL: <https://conferencias.ageditor.ar/index.php/sctconf/article/view/661> (дата звернення: 15.01.2026)
6. Areitio A. European multilevel governance. *IED Online Publications*. 2022. P. 1–45. URL: https://www.iedonline.eu/download/2022/Asier_AREITIO_European_Multilevel_Governance-FINAL.pdf (дата звернення: 15.01.2026)
7. Celeste E. Digital Constitutionalism and EU Digital Sovereignty. *In: EU Digital Governance Handbook*. Springer. 2025. P. 255–271. URL: https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-031-65381-0_13 (дата звернення: 15.01.2026)
8. Jauhiainen J., Erbsen H. Multilevel governance in the European Union. *Journal of European Integration*. 2023. Vol. 45, Issue 2. P. 123–140. DOI: 10.1080/07036337.2023.2190109 (дата звернення: 15.01.2026)
9. Byelov D., Bielova M. Transformation of international law in the context of global constitutionalism. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2024. Vol. 5, Issue 3. P. 45–63. URL: <https://journals.uran.ua/journal-vjhr/article/view/321456> (дата звернення: 12.01.2026)
10. Larsen S. *The Constitutional Theory of the Federation and the European Union*. Oxford: Oxford University Press, 2021. P. 1–312. URL:

https://www.researchgate.net/publication/350142586_The_Constitutional_Theory_of_the_Federation_and_the_European_Union (дата звернення: 10.01.2026)

11. Romaniuk S., Stivachtis Y. Sovereignty and European Integration: Deconstruction or Reconstruction of State Authority. *Review of European Studies*. 2015. Vol. 7, No. 1. P. 20–35. URL: https://www.researchgate.net/publication/282204243_Sovereignty_and_European_Integration_Deconstruction_or_Reconstruction_of_State_Authority (дата звернення: 10.01.2026)

12. Robles-Carrillo M. Sovereignty vs. Digital Sovereignty. *Journal of Digital Technologies and Law*. 2023. Vol. 1, No. 3. P. 673–690. URL: https://www.researchgate.net/publication/373282630_Sovereignty_vs_Digital_Sovereignty (дата звернення: 10.01.2026)

13. Beetz J. Popular sovereignty in the EU polity. *Journal of European Integration*. 2019. Vol. 41, No. 6. P. 715–732. URL: https://www.researchgate.net/publication/336910780_Safeguarding_shifting_splitting_or_sharing_Conflicting_conceptions_of_popular_sovereignty_in_the_EU-polity (дата звернення: 10.01.2026)

14. Baldoni R., Di Luna G. Sovereignty in the digital era: the quest for continuous access to dependable technological capabilities *ar Xiv preprint*. 2025. URL: <https://arxiv.org/abs/2503.10140> (дата звернення: 10.01.2026)

15. Novikov Y. Digital sovereignty: conceptual challenges and constitutional implications. *Journal of Constitutional Studies*. 2024. Vol. 12, No. 1. P. 45–61. URL: https://www.researchgate.net/publication/384273045_Digital_sovereignty_conceptual_challenges_and_constitutional_implications (дата звернення: 10.01.2026)